

POSTANOWIENIE

Dnia 6 lutego 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Anna Owczarek (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Bogumiła Ustjanicz

SSN Dariusz Zawistowski

w sprawie z wniosku F. G.

przy uczestnictwie J. H., H. G.-C. i J. G.

o wpis prawa własności,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 6 lutego 2013 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawcy od postanowienia Sądu Okręgowego

z dnia 28 lipca 2011 r.,

**uchyla zaskarżone postanowienie i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu
Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Sąd Rejonowy postanowieniem z dnia 19 kwietnia 2011 r. oddalił wniosek F. G. o wpis prawa własności w księdze wieczystej o nr [...], zawarty w akcie notarialnym z dnia 30 marca 2011 r. rep. A nr [...], sporządzonym przez notariusza M. P. z Kancelarii Notarialnej w M.

Księga wieczysta [...] jest prowadzona dla nieruchomości rolnej, o powierzchni 2.75.77 ha., stanowiącej działkę nr 1601/463, położonej w B. Jako właściciele nieruchomości ujawnieni są, już nieżyjący, małżonkowie K. G. i R. G. Następstwo prawne po nich wykazuje akt poświadczenia dziedziczenia z dnia 17 lutego 2011 r. Rep. A nr [...] sporządzony w Kancelarii Notarialnej w M. Potwierdza on, że K. G. zmarł 31 marca 1986 r., spadek po nim nabyli żona R. G. w 4/16 częściach, dzieci J. H., H. G. – C., J. G. i F. G. po 3/16 części, gospodarstwo rolne wchodzące w skład spadku żona R. G., dzieci J. H. i F. G. po 1/3 części. R. G. zmarła 17 października 2002r., spadek po niej nabyły dzieci J. H., H. G. – C., J. G. i F. G. po 1/4 części. Notariusz złożył akty poświadczenia dziedziczenia w Sądzie w dniu 21 lutego 2011 r. Spadkobiercy J. H., H. G. – C., J. G. i F. G. umową z dnia 30 marca 2011 r., sporządzoną w formie aktu notarialnego Rep. A nr [...], dokonali podziału majątku wspólnego K. G. i R. G. oraz działu spadku po nich, w zakresie dotyczącym nieruchomości objętej wskazaną księgą wieczystą w ten sposób, że nieruchomość nabył F. G.

Zdaniem Sądu Rejonowego dziedziczenie gospodarstwa rolnego podlegało odrębnemu porządkowi prawnemu, a poświadczenie dziedziczenia po R. G. nie zawiera stwierdzenia, kto, w jakich częściach i na jakiej podstawie dziedziczy przysługujący jej udział w gospodarstwie rolnym, co stanowi przeszkodę w ustaleniu materialnej skuteczności umowy z dnia 30 marca 2011 r. W ocenie tego Sądu zastosowanie ma art. 1066 k.c., który w brzmieniu obowiązującym w dacie otwarcia spadku po R. G. wymagał aby, stwierdzając nabycie spadku, wymienić osobno spadkobierców dziedziczących gospodarstwo rolne oraz ich udziały. Sąd przyjął brak możliwości ustalenia, czy umowa z dnia 30 marca 2011 r. została zawarta pomiędzy wszystkimi uprawnionymi, a w konsekwencji, czy przeniosła własność nieruchomości na wnioskodawcę, co należy ocenić jako przeszkodę bądź brak podstaw dokonania wpisu w księdze wieczystej.

Sąd Okręgowy postanowieniem z dnia 28 lipca 2011 r. oddalił apelację wnioskodawcy. Podzielając stanowisko Sądu pierwszej instancji wskazał, że sąd w postępowaniu wieczystoksięgowym bada ważność czynności prawnej mającej stanowić podstawę wpisu, a wnioskodawca nie udokumentował należycie przysługującego mu prawa własności, bowiem akt poświadczenia dziedziczenia spadku po R. G., zmarłej w dniu 17 października 2002r., nie zawierał rozstrzygnięcia w przedmiocie spadkobrania jej udziału w gospodarstwie rolnym. Art. 1066 k.c., w brzmieniu obowiązującym w dacie otwarcia spadku po R. G., nakazywał w postanowieniu o stwierdzeniu nabycia spadku, w skład którego wchodzi gospodarstwo rolne dziedziczone z ustawy, wskazać spadkobierców dziedziczących spadek na zasadach ogólnych, a spadkobierców dziedziczących gospodarstwo rolne osobno. Powyższy przepis został uchylony przez art. 2 pkt 3 ustawy z dnia 24 sierpnia 2007r. o zmianie ustawy - Prawo o notariacie oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 181, poz. 1287) i utracił z dniem 2 października 2008r. moc obowiązującą. Jednocześnie art. 3 pkt 8 cyt. ustawy zmienił treść art. 670 k.p.c. co oznacza, iż dopiero wydane po tej dacie stwierdzenia nabycia spadku nie muszą zawierać odrębnego postanowienia dotyczącego dziedziczenia gospodarstwa rolnego. Sąd odwoławczy przyznał, że w doktrynie prawniczej prezentowany jest odmienny pogląd, jednak - jak stwierdził - naczelna zasada prawa spadkowego określająca, że prawem właściwym dla spraw spadkowych są przepisy obowiązujące w chwili śmierci spadkodawcy (art. 11 p.w.k.c.), nie pozwala go podzielić. Z tej przyczyny, jego zdaniem, dla oceny czy w skład spadku wchodzi gospodarstwo rolne, decydująca jest chwila otwarcia spadku oraz przepisy obowiązujące w tym momencie.

Skargę kasacyjną od postanowienia Sądu Okręgowego złożył wnioskodawca, opierając ją na obu podstawach z art. 398 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.. W ramach naruszenia przepisów prawa materialnego skarżący wskazał na obrazę art. 95o ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. Prawo o notariacie (Dz. U. Nr 22, poz. 91 z późn. zm.) poprzez niezastosowanie, art. 1066 k.c. w brzmieniu sprzed 2 października 2008 r. poprzez błędną wykładnię wskutek uznania, że do spadków otwartych między dniem 13 lutego 2001 r. i 2 października 2008 r. należy odrębnie określać krąg spadkobierców dziedziczących gospodarstwo rolne, a

stwierdzenie nabycia spadku, w skład którego wchodzi gospodarstwo rolne, powinno wymieniać osobno spadkobierców dziedziczących z ustawy gospodarstwo rolne. W ramach podstawy naruszenia przepisów postępowania, mających istotny wpływ na wynik sprawy, skarżący wskazał na uchybienie art. 626⁹ k.p.c., poprzez uznanie, że złożone dokumenty w postaci umowy działu spadku i aktów poświadczenia dziedziczenia po zmarłych R. G. i K. G. nie stanowią podstawy dokonania wpisu prawa własności na rzecz wnioskodawcy.

Sąd Najwyższy zważył:

Trybunał Konstytucyjny wyrokiem z dnia 31 stycznia 2001 r., P 4/99 (Dz. U. 2001, Nr 11, poz. 91, OTK 2001, nr 1, poz. 5), po rozpoznaniu pytań prawnych sądów powszechnych oraz wniosku Rzecznika Praw Obywatelskich, dotyczących zgodności przepisów kodeksu cywilnego w zakresie szczególnych zasad dziedziczenia gospodarstwa rolnego z Konstytucją RP, stwierdził m.in., że art. 1059 k.c. oraz art. 1060 k.c. w brzmieniu nadanym przez ustawę z dnia 28 lipca 1990 r. o zmianie ustawy -- Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 55, poz. 321) są niezgodne z art. 64 ust. 1 i 2 w zw. z art. 21 ust. 1 i art. 31 ust. 3 Konstytucji RP w zakresie, w którym odnoszą się do spadków otwartych od dnia ogłoszenia tego wyroku w Dzienniku Ustaw. Publikacja wyroku Trybunału nastąpiła w dniu 14 lutego 2001r. (Dz. U. 2001, Nr 11, poz. 91). Istotą skutków wskazanego stwierdzenia niekonstytucyjności przepisów przez Trybunał Konstytucyjny jest poddanie ogólnym regułom dziedziczenia spadków, w skład których wchodziło gospodarstwo rolne, otwartych od wskazanego dnia. Trybunał Konstytucyjny w tym samym wyroku stwierdził, że równolegle poddany kontroli art. 1066 k.c. jest zgodny z art. 64 ust. 1 i 2 w zw. z art. 21 ust. 1 i art. 31 ust. 3 Konstytucji RP oraz nie jest niezgodny z art. 32 ust. 1 i 2 Konstytucji RP, powołanymi w pytaniach sądów i we wniosku Rzecznika Praw Obywatelskich jako wzorce konstytucyjne. Trybunał podkreślił w uzasadnieniu cytowanego orzeczenia, że przepis art. 1066 k.c. nie ma samoistnego znaczenia materialno-prawnego, gdyż jest jedynie proceduralną konsekwencją szczególnego reżimu dziedziczenia gospodarstw rolnych. Przepis ten jest adresowany do sądów, do których kompetencji należy dokonywanie stwierdzenia nabycia spadku. Nakaz oddzielnego wymieniania w postanowieniu o stwierdzeniu nabycia spadku osób dziedziczących gospodarstwo rolne został oceniony jako niepotrzebny, ale - co do

zasady - zgodny z Konstytucją RP. Trybunał zauważył jednocześnie, że ocena celowości zamieszczania w kodeksie, bezprzedmiotowej obecnie normy, wykracza poza zakres jego kognicji w przedmiotowym postępowaniu.

Zmiana stanu prawnego, będąca następstwem derogacji norm prawa materialnego regulujących porządek dziedziczenia gospodarstw rolnych, wywołała wątpliwości w orzecznictwie sądowym i doktrynie prawniczej w odniesieniu do konstytucyjności stosowania uchylonych przepisów w okresie do ogłoszenia wyroku Trybunału Konstytucyjnego. Okazjonalnie poruszana wówczas kwestia - wobec uchylenia wskazanych norm prawa materialnego i dalszego formalnego obowiązywania normy prawa procesowego, jakim był art. 1066 k.c. - dotyczyła jedynie celowości dalszego sporządzania przez sądy postanowień o stwierdzeniu nabycia spadków otwartych od dnia 14 lutego 2001r. składających się z dwóch części, pokrywających się co do wskazania spadkobierców, wobec tego, że przestał obowiązywać dotychczasowy podział na dwie schedy spadkowe. Wymóg ten jednak nadal dotyczył postanowień o stwierdzeniu nabycia spadków otwartych przed wskazaną datą, gdyż wydawane były w oparciu o inny reżim prawny. Chybione jest odwołanie się przez Sąd Okręgowy do art. LI p.w.k.c. dla uzasadnienia stanowiska o konieczności przedstawienia takiego dwuczęściowego postanowienia jako dowodu praw wynikających z dziedziczenia. Przepis powyższy statuuje zasadę prawa międzyczasowego w sprawach spadkowych, w myśl której stosuje się do nich prawo obowiązujące w chwili śmierci spadkodawcy, o ile przepisy szczególne nie stanowią inaczej. Sąd przeoczył, że reguła powyższa dotyczy przepisów prawa materialnego, a art. 1066 k.c., mimo usytuowania poza kodeksem postępowania cywilnego, miał niewątpliwie charakter procesowy, gdyż nie regulował porządku dziedziczenia tylko szczególne wymogi formułowania orzeczeń w sprawach o stwierdzenie nabycia spadku, w skład którego wchodziło gospodarstwo rolne. Tego rodzaju norma prawna ma znaczenie instrumentalne, gdyż wskazuje sposób i środki realizacji norm substancjalnych określających zasady spadkobrania. W prawie procesowym co do prawa intertemporalnego obowiązuje reguła odwrotna, tj. bezzwłocznego działania ustawy nowej, przyjęta za art. XV § 1 p.w. k.p.c. (z niewielkimi wyjątkami określonymi w art. XVI-XIX). Judykatura i doktryna prawnicza uznają bowiem że, ze względu na brak ogólnych

uregulowań dotyczących wszystkich aktów prawnych regulujących postępowanie cywilne, norma powyższa statuuje zasadę prawa międzyczasowego w dziedzinie prawa procesowego, która powinna być stosowana także w odniesieniu do późniejszych ustaw dotyczących prawa procesowego, chyba że przepis szczególny stanowi inaczej (por. uchwała SN z 8 kwietnia 1986 r. III CZP 13/86 OSN 1987/2-3/31, uchwała (7) SN z 17 stycznia 2001 r., III CZP 49/00, OSNC 2001, nr 4, poz. 53).

Niezależnie jednak od okresowych kontrowersji, wynikających z pozostawienia w systemie prawa po dniu 13 lutego 2001r. przepisu art. 1066 k.c. bez ograniczeń - mimo derogowania norm prawa materialnego, których wykonaniu służył - ostatecznie został on usunięty z porządku prawnego z dniem 2 października 2008r. na podstawie art. 2 pkt 3 ustawy z dnia 24 sierpnia 2007 r. o zmianie ustawy - Prawo o notariacie oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 181, poz. 1287). Ten akt prawny w sposób jednoznaczny został oparty na zasadzie bezzwłocznego działania ustawy nowej, z wyjątkami odnoszącymi się do spadków otwartych przed dniem 1 lipca 1984r. (art. 6 ust. 1) i (w ograniczonym zakresie) przed dniem 14 lutego 2001r. (art. 6 ust. 2). Konsekwentnie, skoro spadek po R. G. został otwarty z dniem 17 października 2002 r., a akt poświadczenia dziedziczenia sporządzono dnia 17 lutego 2011 r. brak podstaw do przyjęcia że, dla wykazania następstwa prawnego po niej w zakresie tytułu własności gospodarstwa rolnego, niezbędne jest obecnie przedstawienie samodzielnego, wprost odnoszącego się do tej schedy spadkowej postanowienia o stwierdzeniu nabycia spadku lub poświadczenia dziedziczenia. Z tych przyczyn trafny jest zarzut naruszenia przez Sąd Okręgowy prawa procesowego, tj. art. 626⁹ k.p.c., mającego istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sprawy, jako stanowiącego podstawę odmowy dokonania wpisu w księdze wieczystej w oparciu o przedstawiony akt poświadczenia dziedziczenia. Nieprawidłowe zastosowanie tej normy skutkuje wydaniem orzeczenia kasatoryjnego przez Sąd Najwyższy (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.) bez potrzeby odnoszenia się do dalszych zarzutów skargi.

O kosztach postępowania kasacyjnego postanowiono zgodnie z art. 108 § 2 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ k.p.c. i art. 13 § 2 k.p.c..

